

Rapportage Onderzoek conflictarcheologie Aspergestelling WOII Wessemerdijk Nederweert (1987)

ALFONS BRUEKERS

Auteur: Alfons Bruekers

Uitgever: STRABO | Stichting Regionaal Archeologisch Bodem-Onderzoek
Kreijel 4
6035 SG OSPEL

Datum: Juli 2023

Overname van deze rapportage gedeeltelijk of geheel, via welk medium dan ook, is slechts met uitdrukkelijke bronvermelding toegestaan.

Voorwoord

Deze publicatie is een uitgave van de Stichting Regionaal Archeologisch Bodem-Onderzoek te Nederweert (STRABO), opgericht in 1985. Dit is een in Ospel gevestigd non-profit expertisecentrum op het gebied van roerend erfgoed. STRABO is onderdeel van de Erfgoedgemeenschap Nederweert.

Doelstelling

STRABO stelt zich ten doel om archeologisch en bouwhistorisch onderzoeks- en vondstenmateriaal en daaraan verbonden waarnemingen te documenteren en te ontsluiten voor wetenschappelijk onderzoek, advisering, beleidsontwikkeling en publieksbereik.

Ervaring

STRABO beschikt over jarenlange ervaring in het verrichten van archeologisch onderzoek, projectleiding, bureau-onderzoek, determinatie, rapportage en documentatie, publieksbereik en advisering, mede onder auspiciën van de ROB (Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (latere RCE, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).

Doelgroepen

STRABO levert daarnaast gratis gevraagde en ongevraagde advisering aan gemeentebesturen, interne en externe gemeentelijke beleidsadviseurs, erfgoedorganisaties, particulieren, lokale gemeentelijke erfgoedcommissies, projectontwikkelaars, archeologische adviesbureau's, t.b.v. archeologische omgevings-vergunningen.

Doelregio

STRABO verrichtte in het verleden onderzoek en advisering in de Limburgse gemeenten Nederweert, Weert, Leudal (Grathem), Peel en Maas (Meijel) en de Noord-Brabantse gemeenten Cranendonck (Budel) en Asten, met Nederweert als hoofdaandachtsgebied.

Erkenning

STRABO is door het gemeentebestuur van Nederweert in 2018 en opnieuw in 2021 formeel erkend als historische en archeologische stakeholder in het onder het bevoegd gezag vallende archeologisch beleidskader en bij de uitvoering van omgevings-vergunningen en programma's van eisen van archeologisch onderzoek in de gemeente Nederweert.

Duurzaam en toegankelijk

De archeologische en bouwhistorische onderzoeks- en adviesrapporten van het roerend erfgoed-expertisecentrum STRABO zijn alle duurzaam digitaal opgeslagen en te vinden of te downloaden via:

DANS, het nationale expertisecentrum en repository voor (archeologische) onderzoekdata, van de Koninklijke Nederlandse Academie voor Wetenschappen,

<https://dans.knaw.nl/nl/data-stations/archaeology/>

ACADEMIA, de publicatiewebsite van de Stichting Geschiedschrijving Nederweert en de Stichting Regionaal Archeologisch Bodem-Onderzoek, op:

<https://independent.academia.edu/AlfonsBruekers>

Koninklijke Bibliotheek, depot van analoge en digitale publicaties, via

<https://webggc.oclc.org/cbs/DB=2.37/>

Erfgoedhuis Weert, digitale studiezaal van het Erfgoedcluster Weert, gemeente Weert, via

<https://erfgoedhuisweert.nl>

Conflictarcheologie

Conflictarcheologie is een begrip dat in het Land van Weert nog in de kinderschoenen staat. Het is een term die gebruikt wordt voor archeologisch, historisch en bouwhistorisch onderzoek naar resten van krijgshandelingen. Een vorm van onderzoek die niet gebonden is aan een bepaalde periode, veldslagen en militaire bouwwerken vanaf de Romeinse tijd tot aan de laatste wereldoorlogen vallen onder deze tak van archeologisch onderzoek. Doordat de Tweede Wereldoorlog in Nederland echter de meeste impact heeft gehad op het bodemarchief ligt de nadruk in de conflictarcheologie hier wel op deze periode. Voorbeelden uit Nederweert bestrijken het hele tijdvak van de late middeleeuwen tot en met de Tweede Wereldoorlog.

Recent verschenen

Recent verschenen de volgende STRABO-rapportages op het gebied van conflictarcheologie, gerangschikt naar aflopende publicatiedatum (tijdschriftartikelen zijn niet meegenomen):

- Rapportage onderzoek conflictarcheologie Aspergestelling WOII Wessemerdijk Nederweert (1987)
- Rapportage onderzoek conflictarcheologie Loopgraven WOII Wessemerdijk Nederweert (1987)
- Rapportage onderzoek conflictarcheologie laatmiddeleeuwse landweer Wessemerdijk Nederweert (1987)
- Rapportage onderzoek conflictarcheologie mitrailleurnest WOII Bredeweg Nederweert (1985)
- Rapportage onderzoek conflictarcheologie munitiedepot WOII Waatskamp Ospel (2023)
- Rapportage archeologische waardenstelling Aspergestelling Nederweert-Hulsen
- Rapportage archeologische verwachtingswaarden Nederweert-Eind, Eind 41-49 (2021)
- Rapportage archeologisch onderzoek Asten-Nederweert crashes Halifax NA197 en NA260 in 1945 (2019)
- Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Colusdijk crash Halifax JB845 3 april 1943 (1983-1985)
- Rapportage archeologische verwachtingswaarden Nederweert-Hageldor (1981)
- Rapportage aanpassing beleidscontourenkaart schansen Uliker, Kreijel, Roeven en Leveroy
- Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Weerheg (1988)

Diverse andere rapportages zijn in voorbereiding.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
1. Inleiding	6
2. Archeologische context	7
3. Archeologisch onderzoek	9
4. Historische context	17
5. Samenvatting en conclusie	21

1. Inleiding

Deze rapportage gaat over de zogenaamde ‘aspergestelling’ van de Wessemerdijk in Nederweert, een onderdeel van de vooroorlogse verdedigingslinie van het Nederlandse leger. Een ‘aspergestelling’ was een betonnen constructie in het wegdek, voorzien van vierkante gaten waarin stalen aangepunte balken konden worden geplaatst die het doorgaande vijandelijke verkeer konden belemmeren. De palen waren beveiligd tegen weghalen of sabotage en lagen in vreedstijd opgeslagen in de nabijheid van de betonconstructies.

Restanten van het oostelijke deel van deze ‘aspergestelling’ werden in 1987 ontdekt bij de aanvang van de kanaalverbreding van Kanaal Wessem-Nederweert in de gemeente Nederweert (een groot infrastructureel project dat overigens nooit werd afgerond).

Ten tijde van de ontdekking vond in de onmiddellijke nabijheid archeologisch onderzoek plaats van een Romeinse en een laatmiddeleeuwse nederzetting. Vanuit dat perspectief is de vondst van de ‘aspergestelling’ als een bijvangst te beschouwen.

Hoofdstuk 2 beschrijft de archeologische context van het gebied en het onderzoek dat daar in 1987 plaatsvond.

In Hoofdstuk 3 wordt specifiek ingegaan op de ontdekking van de ‘aspergestelling’ en het aanpalende onderzoek.

Het historisch perspectief, onder andere op basis van een expert-studie van Jan Vos, vormt hoofdstuk 4.

Tenslotte volgen in hoofdstuk 5 de conclusies en samenvatting.

Waar in deze rapportage wordt gesproken over ‘Wessemerdijk’ wordt deze aanduiding bedoeld als gebieds- en projectnaam. De verharde weg op de westoever van het kanaal heet Wessemerdijk, en de halfverharde weg op de oostoever is sedert enige jaren Mildert genaamd. ‘Wessemerdijk’ is ook de projectnaam van het archeologisch onderzoek, dat zich op beide kanaaloevers voltrok.

2. Archeologische context

In 1987 werd door Rijkswaterstaat gestart met de verbreding van Kanaal Wessem-Nederweert. Dit kanaal vormt de verbinding tussen de rivier de Maas (bij Wessem) en de Zuid-Willemsvaart (bij Nederweert). Het was initieel de bedoeling om het ca. 1922 gegraven en 16,5 km lange kanaal te verdiepen en te verbreden tot een zogenaamd Klasse IV-kanaal, waardoor het geschikt zou worden voor schepen tot 1350 ton met een diepgang van 2,80 m. Daartoe zou de kanaalbreedte verhoogd worden van 24 m naar 42,25 m. De verbreding zou plaatsvinden op de oostelijke oever, dat is de zijde van Nederweert-Eind. Het project is nooit voltooid wegens veranderende inzichten en politieke keuzes in het Kabinet. Het uit het wél uitgevoerde deel van de kanaalverbreding afkomstige schoon zand werd gebruikt voor de aanleg van het zogenaamde Slingertracé van de A2, tussen Nederweert en Maarheeze.

De projectleiding van de kanaalverbreding was aan de zijde van Rijkswaterstaat in handen van dhr. Hein Kohlmann. Op initiatief van Alfons Bruekers werd een driehoeksoverleg gestart tussen Rijkswaterstaat, de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (thans Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) te Amersfoort en de Stichting Regionaal Archeologisch Bodemonderzoek te Nederweert waarin werd besloten tot archeologisch onderzoek. Daarbij werd in de jaren 1987, 1988 en 1989 onder leiding van STRABO en met medewerking van de Archeologische Werkgroep Philips van Horne, uit Weert) een enkele kilometerslange zone langs het kanaal archeologisch systematisch onderzocht en gedocumenteerd.

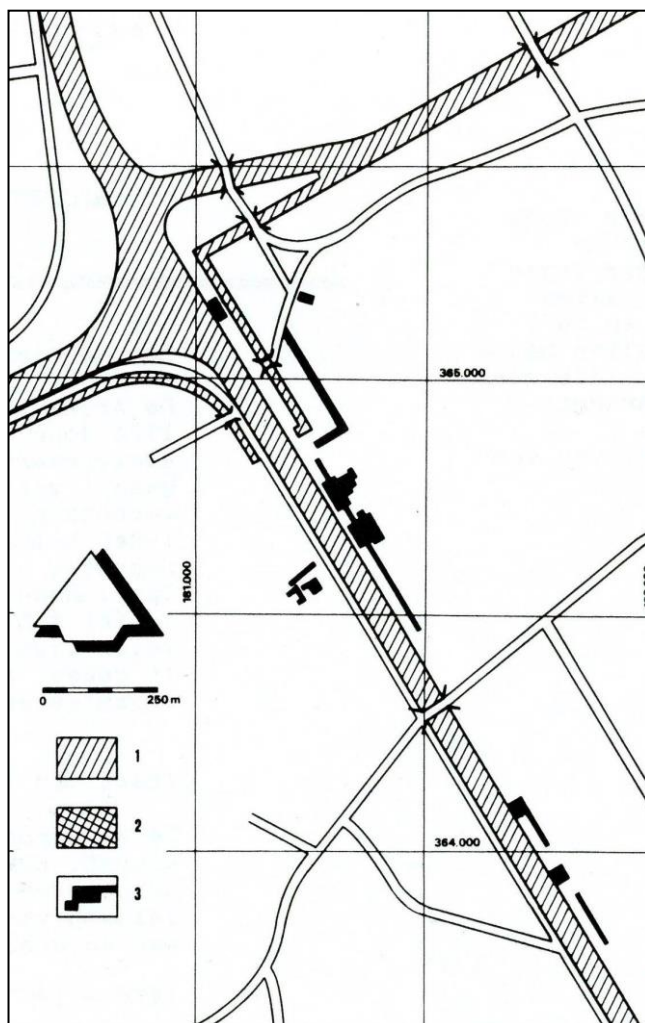

Fig. 1. Archeologische onderzoek op de beide oevers van Kanaal Wessem-Nederweert. Legenda: 1 = kanaal, 2 = n.v.t., 3 = opgravingsvlakken. Tekening: Alfons Bruekers.

Het gehele onderzoek legde een vroeg-romeins grafveld, een romeins boerderijencomplex, een drietal 12^e-eeuwse schipvormige boerderijen met waterput en een 16^e-eeuws boerderij-erf bloot. Een belangrijk deel van de opgravingsresultaten is gepubliceerd. Hieronder een opsomming van alleen de wetenschappelijke publicaties:

Alfons Bruekers, *Het Wessemerdijkproject. Archeologische gevolgen van een kanaalverbreding. Deel 1: het inheems-romeinse grafveld*, in: (A. Bruekers red.) *Nederweerts Verleden, Doorsneden Land* (Stichting Geschiedschrijving Nederweert, Nederweert 1989) p. 31-74.

Alfons Bruekers, *Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-kanalenkruising (1987)*, (STRABO, Ospel 2017).

Alfons Bruekers, *Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Voedingskanaal (1988)*, (STRABO, Ospel 2017).

Alfons Bruekers, *Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Bräöbe (1985)*, (STRABO, Ospel 2017).

Alfons Bruekers, *Rapportage onderzoek conflictarcheologie loopgraven WOII Wessemerdijk Nederweert (1987)*, (STRABO, Ospel 2023).

Alfons Bruekers, *Rapportage onderzoek conflictarcheologie laatmiddeleeuwse landweer Wessemerdijk Nederweert (1987)*, (STRABO, Ospel 2023).

STAND VAN ZAKEN		WESSEMERDIJK-PROJECT		
onderzoeksaspect	jaren van onderzoek			areaal
Ijzertijd bewoning	1985	1987		1240 m2
Romeinse bewoning		1987	1988	1250 m2
Romeinse grafveld	1986	1987	1989	560 m2
l.m.e. bewoning		1987	1988	1550 m2
p.m.e. bewoning	1985	1987	1988	2900 m2
			TOTAAL	7500 m2

Fig. 2. Overzicht van de aandachtsgebieden en onderzochte arealen tijdens de archeologische opgravingen aan de Wessemerdijk.

Een ‘bijvangst’ van het archeologisch onderzoek was de vondst van de ‘aspergestelling’ op de oostoever van de Wessemerdijk.

3. Archeologisch onderzoek

Zoals gezegd was het aantreffen van de 'aspergestelling' op de oostoever van Kanaal Wessemer-Nederweert een bijvangst van het meerjarige archeologische onderzoek aldaar.

Extract uit het opgravingslogboek in de periode 15-19 mei 1987 (integrale weergave).

Datum: Vrijdag 15 mei 1987, 20.00-22.00u
Medewerkers: Henk Verheijen en Alfons Bruekers
Bezoeker: Geen
Weersomst. Bewolkt en regenachtig
Rapporteur: Alfons Bruekers
Verslag: N.a.v. een telefoontje van Henk Verheijen met de mededeling dat hij op de oever van het nieuwe kanaaltracé een concentratie verbrande leem en middeleeuwse keramiek had gevonden, bezochten we gezamenlijk de bewuste plek. We schaafden een stuk oever af en vonden her en der verspreid diverse verkleuringen. De invallende duisternis maakte verder onderzoek onmogelijk. 's Avonds heb ik een aantal leden van de Archeologische Werkgroep Philips van Horne gecharterd voor een verkennend onderzoekje, morgenvroeg.

Fig. 3. Zicht op de kanaalverbreding, richting zuiden. Foto: Alfons Bruekers.

Datum: Zaterdag 16 mei 1987, 09.00-18.00u
Medewerkers: Renate Megens, José Vossen, Marc Beerens, Mark van Deursen, Henk Verheijen, Alfons Bruekers
Bezoekers: Geen
Weersomst. Bewolkt en regenachtig, perioden met zon en een hagelbui
Rapporteur: Alfons Bruekers

Verslag: Verspreid langs het kanaaltracé, dit stuk benoemd als sleuf XLI, diverse verkleuringen getekend en bemonsterd. Enkele ijertijdkuilen doch rest is middeleeuws. Op één plek bevinden zich meerdere middeleeuwse verkleuringen bij elkaar, onder andere waar Henk Verheijen zijn eerste vondsten deed. Werkzaamheden in sterke mate gehinderd door slechte weer. Ikzelf was slechts met tussenpozen aanwezig (bezoek aan huwelijksmis Michel Schaap, gesprek met Drukkerij van Deursen enz.). Ondertussen werden de verkenningen voortgezet door Marc en Mark. Tevens ontdekking van betonnen asperge-versterking, aangetroffen door Rijkswaterstaat bij de aanvang van de recente kanaalverbredings-werkzaamheden.

Fig. 4. Oriënterend onderzoek aan de rand van de kanaalverbreding. Toeschouwers: dhr. en mw. Beerens uit Ospeldijk. Foto: Alfons Bruekers.

Datum: Zondag 17 mei 1987, 09.00-21.30u
Medewerkers: Simon Kuppens, Germie van den Berg, Ruud van den Berg, Marc Beerens, Mark van Deursen, Henk Verheijen, Thieu Verheijen, José Vossen en Alfons Bruekers
Bezoekers: 170 personen (!) waaronder Peter Theunissen, aalmoezenier Rogier 't Hoen, Fred Buijs, fam. Beerens, Teng Vossen, dhr. Bosma, fam. Borrenbergs, Frank van den Eerenbeemt e.v.a.
Weersomst. Voormiddag zonnig en warm, namiddag bewolkt en regen
Rapporteur: Alfons Bruekers
Verslag: Een groot deel van de steilrand van het nieuwe kanaal vrijgelegd. Alle verkleuringen in het vlak (benoemd als sleuf XXI) getekend door Simon en Germie, gecoupeerd en bemonsterd. Sommige kuilen bevatten veel keramische vondsten. Gestimuleerd door het mooie weer rond de middag én vanwege de in het oog lopende locatie werd de opgraving druk bezocht. Na 18.00 uur werd de grote verkleuring nr. 20

gecoupeerd. Dit leek een afvalkuil te zijn met dusdanig veel vondsten dat het werk slechts langzaam vorderde. Wegens tijdgebrek kon alleen maar een langscoupe worden gemaakt.

Fig. 5. Bezoekers aan de opgraving op 17 mei 1987. Op de voorgrond: prof. Tom Bloemers, Jos Deeben (overl. 2015) en Willem Beex (overl. 2019), allen Universiteit van Amsterdam. Foto: Alfons Bruekers.

Datum:	<u>Maandag 18 mei 1987</u> , vroege avond
Medewerkers:	Henk Verheijen en Alfons Bruekers
Bezoekers:	Mevr. Borrenbergs.
Weersomst.:	Regenachtig, bewolkt en koud
Rapporteur:	Alfons Bruekers
Verslag:	Gekeken of verkleuring 20 gisteravond volledig was uitgegraven. Dat was inderdaad het geval, maar even ten oosten van 20 bleek zich een nieuwe verkleuring (nr. 33) te bevinden die we gisteren nog niet gezien hadden. Deze nieuwe verkleuring gaat nog volledig onder de bouwvoor verscholen. Met een sonde kon ik vaststellen dat nr. 33 minstens 1 m in doorsnede meet. Met Henk Verheijen plannen gemaakt om morgen ook nr. 33 in het vlak vrij te leggen.

Fig. 6. Inmeten en tekenen van bodemsporen. Simon Kuppens en Germie van den Berg. Foto: Alfons Bruekers.

Datum: Dinsdag 19 mei 1987, 18.30-22.00

Medewerkers: Ruud van den Berg, Henk Verheijen, Thieu Verheijen, Simon Kuppens, Marc Beerens, Mark van Deursen, Christo Thanos, Frank van den Eerenbeemt en Alfons Bruekers

Bezoekers: Rijkspolitie, prof. A. Bloemers (Universiteit van Amsterdam), Willem Beex, Jos Deebeben, enkele veldtechnici van het IPP van de universiteit van Amsterdam te Amsterdam en div. andere personen.

Weersomst. Zonnig doch opkomende bewolking en koud

Rapporteur: Alfons Bruekers

Verslag: Vlak getekend van sporen 33 en 34 en langscoupe gemaakt van nr. 33. Wegens de invallende duisternis kon de coupe niet getekend worden. Bij het licht van de koplampen van de auto van Simon Kuppens werden de laatste vondsten verzameld en werd de coupe met los zand gecamoufleerd.

De delegatie van de Rijkspolitie was zeer geïnteresseerd in onze activiteiten. Ze waren niet lastig.

Prof. Bloemers complimenteerde ons met onze aanpak en nodigde mij en Henk Verheijen uit voor een tegenbezoek aan het opgravingshoofdkwartier van het onderzoek van het urnenveld Boshoverheide in Weert.

Vondsten

In de periferie van de archeologische opgraving werden de resten aangetroffen van een betonnen aspergestelling. Deze bevond zich in het te verbreden kanaaltracé, op de plaats van de vroegere parallelweg langs het kanaal.

Fig. 7. Oostoever van Kanaal Wessem-Nederweert. Op de voorgrond de resten van een aspergestelling. De in de nabijheid aangetroffen betonresten zijn opgestapeld voor transport. Foto: Alfons Bruekers.

In de nabijheid van het grote betonblok met de gaten voor de 'asperges' werden ook betonplaten gevonden (restanten van de palenberging) en betonnen putringen (onderdelen van de fundering daarvan).

Coördinaten locatie

GPS-coördinaten	N 51.271199	E 5.763917
RD-coördinaten	181289	364722

Fig. 8. Stapeling van betonresten van het palenhuisje op de aspergestelling van de Wessemerdijk, niet langer in situ. Herkenbaar zijn de betonnen plateau's en de putringen. Foto: Alfons Bruekers.

Fig. 9. Aspergestelling langs de Zuid-Willemsvaart na dijkdoorbraak in 1940. Ter vergelijking met de vondsten van de Wessemerdijk. Geheel rechts de stalen palen van de 'asperges'. Het palenhuisje staat op een horizontaal betonnen plateau dat gefundeerd is op betonnen putringen. Dezelfde elementen zijn teruggevonden aan de Wessemerdijk. Foto: collectie SGN.

Fig. 10 en 11. Luchtfoto uit 1955. De aspergestellingen op de west- en oostoever van kanaal Wessemerdijk Nederweert. De locatie is aangeduid met gele cirkels. Op de rechterfoto de bij het archeologisch onderzoek aangetroffen versterking. Foto collectie SGN.

Fig. 12. Luchtfoto uit 1955, sterk ingezoomd. Het oppervlak van het betonblok van de oostelijke aspergestelling reflecteert het zonlicht. Foto collectie SGN.

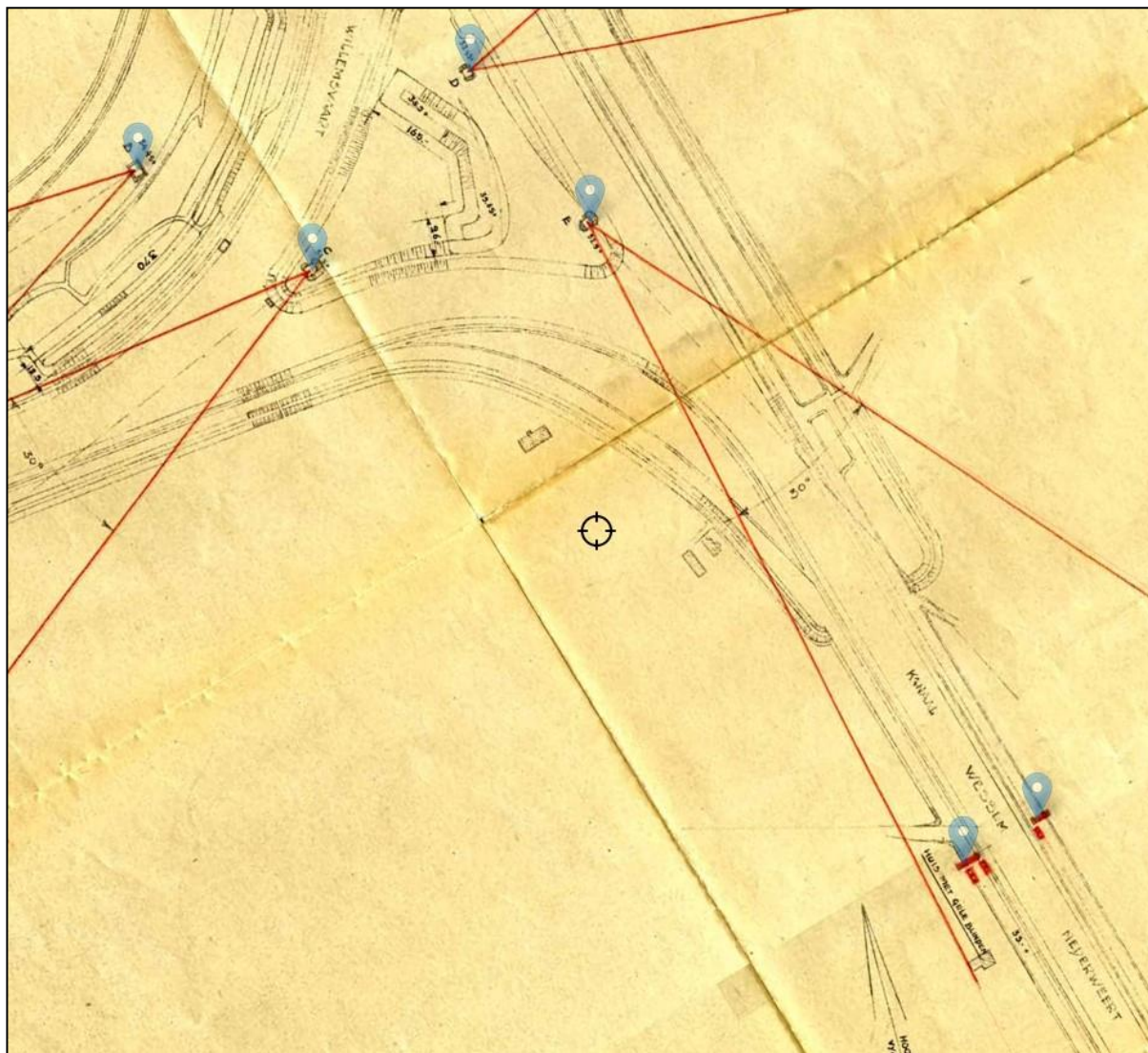

Fig. 13. Zuidelijke deel van de kanalenkruising in Nederweert. Fragment van de vergunningstekening van de verdedigingswerken uit 1937. Rechtsonder (bij de blauwe punaises) de 'aspergestelling' van de Wessemerdijk. Ondergrond: Nationaal Archief, bewerkt door Jan Vos.

4. Historische context

Fig. 14. Het verwijderen van de stalen balken uit de 'aspergestelling' aan de westzijde van Brug 15. De man met de sigaret is smid Fons Bruekers (1891-1970) en de jongeman met overall en de handen in zijn zakken is diens oudste zoon Jean Bruekers (1923-2014). Respectievelijk grootvader en vader van de auteur. Foto: collectie SGN.

Op verzoek van de voorzitter van de gemeentelijke erfgoedcommissie heeft dhr. Jan Vos, onafhankelijk onderzoeker en autoriteit op het gebied van de studie naar de militaire objecten uit de periode tussen de twee wereldoorlogen, een inleiding geschreven over de Nederweertse verdedigingswerken, gefocust op de 'aspergestellingen'. Een deel van zijn tekst wordt hieronder vrijwel integraal weergegeven.¹

We hebben het vaak over een 'aspergeversperring', dit vanwege de typische gedaante van de stalen balken die werden toegepast. De toenmalige benaming luidde 'palenhindernissen

¹ Jan Vos, Bijdrage in advisering en cultuurhistorische waardenstelling 'aspergeversperring' Nederweert-Hulsen, brief aan Alfons Bruekers als voorzitter van de gemeentelijke erfgoedcommissie van Nederweert, 21 januari 2021.

tegen vecht- en pantserwagens'. Er waren er negen die in 1937 bij Nederweert gebouwd zijn.

Ik beschouw de hindernis als onderdeel van een groter geheel, te weten de 5 kazematten en de overige 8 hindernissen die rondom het kanalenkruispunt zijn aangelegd in het kader van de 'maatregelen tegen een Strategische Overvalling' of 'Strategische Voorzorgen' met het doel om verkeer vanuit alle richtingen, zowel te water als over de weg, via dat kruispunt onmogelijk te maken.

Uittreksel.

Ad.exh.D.v.D.dd.18 Mei 1937. nr.3958 Geheim.

DEPARTEMENT VAN DEFENSIE. Ve Afdeeling. Geheim.

In handen gesteld van den Commandant in het 1e Genie-Commandement met verzoek om bericht, beschouwingen en raad, zoo mogelijk op de keerzijde.

's-Gravenhage, 20 Mei 1937.
Voor den Minister,
Het Hoofd der Ve Afdeeling van
het Departement van Defensie,
get. de Ronde Bresser.

MINISTERIE VAN WATERSTAAT.

5e Vervolg op brief van 3 Maart 1937, No.122, Afd. Waterstaatsrecht (Kabinet); No.122, d Afd. WATERSTAATSRECHT (Kabinet).

Betreffende: vechtwagenhindernissen bij kazematten. 's-GRAVENHAGE, 15 Mei 1937.

! D.v.D.-EXH.- !
! 18 Mei 1937. !
! No.3958 Ge- !
! heim !

Hierbij wordt behoudens ieders recht aan Uwer Excellentie Departement tot wederopzegging vergunning verleend tot het maken en behouden van vechtwagenhindernissen:

a. op grond van het Rijkswegenreglement:

- 1e. bij het westelijk landhoofd van de brug over de Maas te Roermond in den Rijksweg no.68 Eindhoven-Weert-Horn-Roermond;
- 2e. bij het noordoostelijk landhoofd van de brug over het kanaal Wessem-Nederweert in den Rijksweg no.73 (Venlo) Blerick-Horn-Neeritter-grens in de gemeente Thorn;
- 3e. bij het oostelijk landhoofd van de brug over het kanaal Wessem-Nederweert in den Rijksweg no.68 Eindhoven-Weert-Horn-Roermond in de gemeente Grathem;

b. op grond van het Algemeen Reglement van Politie voor Rivieren en Rijkskanalen:

- 1e. aan de zuidzijde van de oostelijke en westelijke landhoofden van de brug over de Zuid-Willemsvaart in den weg van Nederweert naar Kelpen in de gemeente Nederweert;
- 2e. op den noordelijken kanaaldijk van de Zuid-Willemsvaart ten westen van den oprit naar de brug over sluis 15 van die vaart in de gemeente Nederweert;
- 3e. op den zuidelijken kanaaldijk van de Zuid-Willemsvaart ten Zuidwesten van sluis 15 van die vaart in de gemeente Nederweert;
- 4e. ten zuiden van de sluis in de Noordervaart in den weg van Nederweert naar Holsen in de gemeente Nederweert;
- 5e. op de wederzijdsche kanaaldijken van de Noordervaart ongeveer 200 m ten oosten van de sluis in die vaart in de gemeente Nederweert;
- 6e. op de wederzijdsche dijken van het kanaal Wessem-Nederweert ongeveer bij km 15.500 ten noorden van de brug bij het gehucht Schoor in de gemeente Nederweert, een en ander onder de volgende voorwaarden:

Artikel 1.

AAN den Heer Minister van Staat,
Minister van DEFENSIE a.i.

567/37

Fig. 15. Verlening van vergunning op 15 mei 1937 aan het Ministerie van Defensie tot de bouw van 'aspergestellingen' in o.a. Nederweert waaronder die aan de Wessemerdijk (geel-gemarkeerd). Nationaal Archief. 2.23.45 inv. nr. 4328 nr. 525, met dank aan dhr. Jan Vos.

Deze verdedigingswerken zijn niet los te zien van de waterstaatkundige werken in hun buurt. In Nederland is het een vaak nauw met het ander verweven. Voor de goede orde: het kanalenkruispunt met het Kanaal Wessem-Nederweert (aangelegd vóór 1929) was er het eerst. Dat werd in 1935 zodanig militair relevant geacht dat het versterkt werd met kazematten (in 1936) en hindernissen (in 1937) die erbij/naast/tussen gebouwd werden. En dat geheel werd in 1939 opgenomen in wat toen nog 'Strategische Beveiliging, vak Nederweert' heette en naderhand 'Peel-Raamstelling' genoemd werd, waarvan de delen rond Nederweert pas eind 1939 of begin 1940 gebouwd zijn.

Het basis-ontwerp voor palenhindernissen was van het Centraal Inundatie- en Technisch Bureau van de Genie. Bouwheer voor alle verdedigingswerken te Nederweert was de Eerst-aanwezend Ingenieur (Eal) te Nijmegen (Nederland was verdeeld in Eal-schappen die weer gegroepeerd waren onder Genie-Commandementen, uiteindelijk viel alles onder de Inspecteur der Genie die ook in alles gekend werd; zodoende was er veel correspondentie over en weer waarvan heel veel beschikbaar is in het Nationaal Archief en andere archieven, maar niet zo maar 1-2-3 vindbaar). Zijn medewerkers maakten na verkenningen ter plaatse het ontwerp, de benodigde bouwtekeningen, calculaties, enz. alsmede het bestek en besteedden dat aan (bij de kazematten nog in het openbaar). Ze zorgden ook voor eventuele grondaankopen of gebruiksregelingen en allerlei benodigde vergunningen.

Palen, putdeksels en -randen werden centraal ingekocht of aanbesteed (door een andere Eal). Bovendien zagen ze toe op (het correcte verloop van) de bouw, afrekeningen, enz. In 1936/37 vermoedelijk uitgebreider/degelijker dan in 1939/40 toen men gillende haast had.

Als type verdedigingswerk kun je 'palenhindernissen' eigenlijk niet zeldzaam noemen. Mijn inventarisatie is nog (lang) niet compleet maar ik vermoed dat er 250 tot 300 gebouwd zijn, en dat in zo'n beetje in het hele land.

Wel zijn die bijna allemaal uniek want, hoewel er een basisontwerp was met enkele basisvarianten, werd er in principe per locatie een aangepast ontwerp gemaakt. Wel werden ze in groepen aanbesteed, zo veel mogelijk volgens een uniform stramien.

Bij Nederweert zijn er 9 gebouwd van het zwaarste type, net als bij de andere rivierkazematten. Verder zijn die alleen in de Vesting Holland toegepast. In de Peel-Raamstelling zijn uitsluitend (deels veel) lichtere exemplaren gebouwd. En hoewel de Nederweertse 'familietrekken' vertonen, zijn ze alle 9 verschillend.

Niet alle 250-300 gebouwde exemplaren zijn behouden. Hoeveel is moeilijk te zeggen omdat er door hun aard weinig voor nodig is om ze onder grond of wegdek te laten verdwijnen (zoals het betreffende object!). Van (momenteel) 50 hindernissen weet ik zeker dat ze nog aanwezig zijn, echter lang niet altijd met een volledig fundament. Ook hoorde bij een hindernis een of meerdere palenbergplaatsen, daarvan resteert slechts in enkele gevallen een vloerplaat. En helaas: door sloop worden ze steeds zeldzamer!

Enkele behouden funderingen zijn (deels) gerestaureerd en daarbij voorzien van replica-palen en infoborden. Zo zijn er bijvoorbeeld twee bij Rijnauwen, Bunnik en een aan de Goilberdingerdijk bij Culemborg (allen Nieuwe Hollandse Waterlinie) en aan de Schalm te Renswoude (Grebbelinie).

Tijdslijn:

- 1935-10: besluit tot uitvoering van de 'maatregelen tegen Strategische Overvalling' (de bouw van 44 kazematten bij belangrijke rivierbruggen e.d. als 'brugwachters': de 'rivierkazematten') door de Minister van Defensie.
- 1936-02 tot 1936-07: bouw 5 kazematten bij Nederweert (Genie-bestek 178/1936, nadere gegevens zijn beschikbaar) en elders.

- 1936: ontwerp voor geëigende hindernissen beschikbaar (met kazematten had men ervaring, met snel afsluitbare hindernissen niet).
- 1937-05-15: Genie-bestek 206/1937 voor "het maken van fundeeringen en afdaken in de omgeving van Nederweert" (met 'afdaken' worden de palenbergplaatsen bedoeld) onderhands aanbesteed aan de fa. N.V. Bouwbedrijf v/h Gebr. De Kinkelder te Arnhem voor de som van f 32.830. De bouw zal niet veel later aangevangen zijn en moest binnen 8 weken voor een deel en binnen 14 weken geheel afgerond zijn.
- 1937-10-01: 'Proces Verbaal van overgave en overdracht' van de bouwer (Eal Nijmegen) aan het Korps Politietroepen (de 'gebruiker').

Tot zover de bijdrage van Jan Vos.

Fig. 16. De blauwe punaises markeren de 'aspergestellingen' en kazematten in de nabijheid van de kanalenkruising in Nederweert. Montagetekening; Jan Vos.

Tijdens de Duitse inval in de periode 10-12 mei 1940 werden de in stelling gebrachte 'aspergeversterkingen' in opdracht van de bezetter ontmanteld. De betonconstructies alsmede in sommige gevallen ook de restanten van de palenbergingen, bleven bestaan en sommige daarvan zijn ook anno 2023 nog waarneembaar. Hoewel ook dit deel van het historisch erfgoed zienderogen erodeert in Nederweert.

5. Samenvatting en conclusies

Deze rapportage gaat over de zogenaamde 'aspergestelling' van de Wessemerdijk in Nederweert, een onderdeel van de vooroorlogse verdedigingslinie van het Nederlandse leger. Een 'aspergestelling' was een betonnen constructie in het wegdek, voorzien van vierkante gaten waarin stalen aangepunte balken konden worden geplaatst die het doorgaande vijandelijke verkeer konden belemmeren. De palen waren beveiligd tegen weghalen of sabotage en lagen in vredestijd opgeslagen in de nabijheid van de betonconstructies.

Restanten van deze 'aspergestelling' werden in 1987 ontdekt bij de aanvang van de verbreding van Kanaal Wessem-Nederweert in de gemeente Nederweert (een groot infrastructureel project dat overigens nooit werd afgerond).

Ten tijde van de ontdekking vond in de onmiddellijke nabijheid archeologisch onderzoek plaats van een Romeinse en een laatmiddeleeuwse nederzetting. Vanuit dat perspectief is de vondst van de 'aspergestelling' als een bijvangst te beschouwen.

Nu spreken we van 'aspergestelling' maar de toenmalige officiële benaming luidde 'palenhindernissen tegen vecht- en pantserwagens'. Er waren er negen die in 1937 bij Nederweert gebouwd zijn. Ze waren onderdeel van een groter defensief geheel, te weten de 5 kazematten en de overige 8 hindernissen die rondom het kanalenkruispunt zijn aangelegd in het kader van de 'maatregelen tegen een Strategische Overvalling' of 'Strategische Voorzorgen' met het doel om verkeer vanuit alle richtingen, zowel te water als over de weg, via dat kruispunt onmogelijk te maken.

De 'aspergestelling' op de oostoever van Kanaal Wessem-Nederweert werd in 1987 gesloopt en de betonresten werden afgevoerd.